

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÜMUMİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİ ÜÇÜN
“HƏYAT BİLGİSİ” FƏNNİ ÜZRƏ TƏHSİL PROQRAMI (KURİKULUM)
(I-IV SİNİFLƏR)

Bakı –2023

MÜNDƏRİCAT

| | |
|---|----|
| “Həyat bilgisi” fənninin məqsəd və vəzifələri..... | 3 |
| “Həyat bilgisi” fənninin tədrisinə verilən tələblər..... | 5 |
| “Həyat bilgisi” fənninin məzmunu və ümumi təhsilin səviyyələri üzrə təlim nəticələri.... | 7 |
| Məzmun standartları..... | 9 |
| “Həyat bilgisi” fənninin xarakterinə uyğun təlim strategiyaları..... | 33 |
| Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya..... | 36 |
| “Həyat bilgisi” fənnində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi vasitələri və meyarları.. | 37 |
| “Həyat bilgisi” fənninə dair təlim materiallarının planlaşdırılması üzrə metodiki tövsiyələr. | 39 |

“Həyat bilgisi” fənninin məqsəd və vəzifələri

Ümumi təhsil pilləsinin ibtidai təhsil səviyyəsində (I-IV siniflərdə) tədris olunan “Həyat bilgisi” fənninin kurikulumu bu fənnin təliminin qarşısında qoyulan məqsəd və vəzifələri, fənnin məzmunu, tədrisinin təşkili və şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məlumatı, anlayış, metod və prinsipləri ehtiva edən sənəddir.

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisi şagirdlərdə həm sosial dəyər və bacarıqların formalaşdırılmasına, həm də təbiət elmlərinə dair ilkin biliklərin və bacarıqların qazanılmasına xidmət edir.

Fənnin sosial məzmun istiqamətində nəzərdə tutulan məqsəd və vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Fəndə fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət münasibətləri, cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı, insan hüquqları və vətəndaşlıq məsələləri öz əksini tapır. Bu istiqamətdə yer alan standartların reallaşdırılması nəticəsində şagirdlər insanı sosial varlıq kimi səciyyələndirməyi, yaşadığı mühiti bilik, bacarıq və əmək əsasında dəyişdirməyi öyrənirlər. Həmçinin uşaqların ailəsini, xalqını və Vətənini sevən demokratik düşüncəli şəxsiyyət kimi formalaşması üçün zəruri bilik, bacarıq və dəyərlərə yiyələnmələri təmin edilir.
2. Şagirdlərin mədəniyyətlərin ümumi və fərqli cəhətləri, multikulturalizm haqqında təsəvvürlərinin formalaşması, həmçinin demokratik dəyərləri (tolerantlıq, plüralizm, həssaslıq) mənimsəməsi hədəflənir.
3. Sosial-iqtisadi istiqamətdə standartların reallaşdırılması şagirdlərin resursların (su, elektrik enerjisi, təbii qaz, ərzaq və s.) məhdudluğunu, onlardan qənaətlə istifadənin zəruriliyini anlamasına, şəxsi və ailə büdcələrini idarə etmək bacarıqlarının qazanılmasına yönəlir.
4. Şagirdlərin milli və bəşəri dəyərləri mənimsəməklə ailədə, məktəbdə və cəmiyyətdə qəbul edilən normalara uyğun ədəb, davranış və ünsiyyət bacarıqları nümayiş etdirən emosional cəhətdən sağlam şəxsiyyətlər kimi yetişməsi nəzərdə tutulur.
5. Şagirdlərin təbii fəlakətlər və texnogen qəzalar barədə məlumatlı olması, fəvqəladə hallar zamanı düzgün davranması, özünü və yaxınlarını mühafizə etməyi bacarması, təhlükəsizlik tədbirlərinin rolunu dərk etməsi, bu cür problemlə üzləşdikdə necə hərəkət etməli olduğunu bilməsi və özünü mühafizə qaydalarına riayət etməsi əsas məqsədlərdəndir.

Fənnin təbiət elmləri istiqamətində məqsəd və vəzifələri aşağıdakılardır:

1. “Həyat bilgisi” fənninin ümumi təlim nəticələri təbiət elmlərinin əsas anlayışlarını təqdim edərək şagirdlərin koqnitiv və affektiv inkişafı üçün məhsuldar mühit yaradır. Bu mərhələdə təbiət elmləri fiziki elmlər (fizika, kimya və coğrafiya) və həyat elmləri (anatomiya, botanika və zoologiya kimi biologiya sahələri) olaraq qruplaşdırılır və hər ikisi vahid perspektivdən təqdim olunur.
2. Müvafiq yaş qrupunun psixomotor inkişaf səviyyəsi nəzərə alınmaqla standartların tələbinə uyğun nəzərdə tutulan fəaliyyətlər şagirdlərin mövzuya dair suallar vermək, nəticələri müşahidə, müqayisə və təsnif etmək kimi fundamental proses bacarıqlarını inkişaf etdirir.
3. Şagirdlərdə təbiət elmlərinə maraq inkişaf etdirməklə onları təbiət fənlərinin tədrisinin

növbəti mərhələsinə hazırlayır.

Bu məqsədlərə çatmaq üçün situasiyalar, fəaliyyətlər, suallar, müzakirələr və öyrənmə materialları şagirdlərin ilkin biliklərini və müvafiq yaş qrupunun koqnitiv inkişaf səviyyələrini nəzərə almaqla seçilir.

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisinə verilən tələblər

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisinin əsas hədəfi şagirdlərdə cəmiyyətin tələblərinə uyğun bacarıqların və təbiət fənlərinə dair ilkin təsəvvürlərin formalaşdırılmasıdır. Bu səbəbdən, bu fənnin düzgün planlaşdırılmış fəaliyyətlər üzrə həyata keçirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunun üçün təlim mühitinin aşağıdakı prinsiplər əsasında qurulması olduqca vacibdir.

Pedaqoji prosesin tamlığını təmin etmək üçün planlaşdırmada təlim məqsədləri kompleks həyata keçirilir, yəni təhsilalanlar dərslər müddətində həm inkişafetdirici, həm öyrədici, həm də tərbiyəedici fəaliyyətlərlə məşğul olurlar. Dərs real nəticələrlə yekunlaşır, məsələn, təhsilalanlar suya qənaət üsullarını müzakirə edib yeni məişət davranışını tətbiqə həvəsləndirilirlər.

Təlimdə bərabər imkanları təmin etmək məqsədilə bütün şagirdlərə eyni təlim şəraiti yaradılır. Məsələn, təcrübə aparılacaqsa, təcrübəyə bütün şagirdlər cəlb edilir, müzakirə gedirsə, arzu edən hamının fikri dinlənir və s. Pedaqoji prosesdə şagirdlərin potensial imkanları nəzərə alınır. Belə ki verilən tapşırıqları fərdiləşdirməklə, öyrənmə üsulları fərqli olanları nəzərə alaraq materialı həm vizual, həm də audial təqdim etməklə və s. müxtəlif potensiallı təhsilalanları öyrənməyə cəlb etmək mümkündür.

Şagirdyönümlülük prinsipinə əməl edərək şagirdi pedaqoji prosesin mərkəzinə qoymaq və bütün işi müasir şagirdin marağı və tələbatlarının ödənilməsinə yönəltmək vacibdir. Şagirdlərin ətrafda baş verən hadisələri dərk etməsi, fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət münasibətləri, cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı, insan hüquqları və vətəndaşlıq məsələlərinə dair müşahidələrinin təhlili, mühakimə yürütməsi, özünü ifadə etməsi və vətəndaş mövqeyi sərgiləyə bilməsi üçün diskussiya mühiti yaradılmalıdır.

İnkişafyönümlülük prinsipi şagirdlərin idrak fəallığını izləməyi, onlara həyatı situasiyalar üzrə aktual bilik əldə etmək, biliyi təhlil, sintez və qiymətləndirmək bacarığı aşılamağı, şagirdin nailiyyətlərinin həm özü, həm yoldaşları, həm də müəllim tərəfindən təhlilini təmin etməyi, bilik, bacarıq və vərdislərinin inkişaf səviyyəsini mütəmadi tənzimləməyi nəzərdə tutur.

Fəaliyyətin stimullaşdırılması məqsədilə “Həyat bilgisi” fənninin tədrisinin səmərəli qurulması, şagirdlərin təlimə marağının artırılması üçün onların fəaliyyətindəki bütün irəliləyişlər qeyd olunur və dəyərləndirilir, nəticə etibarilə şagirdlərin daha uğurlu təlim nəticələrinə istiqamətləndirilməsi təmin olunur. Diaqnostik, formativ və summativ qiymətləndirmələrin “Həyat bilgisi” fənninin xüsusiyyətinə uyğun aparılması aşağıda şərh edilir.

Dəstəkləyici mühitin yaradılması “Həyat bilgisi” dərslərinin müvafiq maddi-texniki baza əsasında təşkilini tələb edir ki, bura sadə laborator alətlər və əşyalar (ştativ, kürəcik, dinamometr, əl fənəri, kiçik çəki daşları, şüşə prizmalar, maqnit, kompas, elektrik dövrə elementləri, kamerton), Günəş sisteminin planetar modeli, xəritələr, qlobus, insan bədəninin anatomik (torso) modeli, çiçək modeli, otaq bitkiləri, yol nişanları tablosu və s. daxildir. Sosial istiqamətli bilik və bacarıqların mənimsədilməsi şagirdlərin mövcud bilik və maraqlarını, həmçinin onların təcrübələrini nəzərə alan mühitdə real həyat nümunələrinə diqqət yönəldilməklə həyata keçirilməlidir.

Həmçinin dərslərin sağlam mənəvi-psixoloji şəraitdə təşkil edilməsi (əsasən sosial məzmunlu mövzularda müzakirələrin etik normalar çərçivəsində aparılması, təhsilənlərin fikirlərinə və sosial mövqələrinə hörmətlə yanaşılması, müzakirə mövzularının təhsilənlərin problemlərinə konstruktiv yanaşması, həssas məsələlərinin diqqətdə saxlanması və s.) keyfiyyətin və səmərəliliyin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Göstərilənlərlə yanaşı "Həyat bilgisi" dərslərində elmi informasiyanın mənimsənilməsi, fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi və inteqrativliyinin təmini üçün şərait yaradılmalıdır. Şagirdlərin tətbiq, təhlil və ümumiləşdirmə bacarıqlarının təkmilləşməsi, öz fikirlərini müzakirəyə çıxara bilməsi təmin edilməlidir. Fənnin tədrisi zamanı şagirdlərin təlim prosesinin fəal hissəsi olması, yaradıcı fikirlər irəli sürməsi, ətrafdakı hadisələri izah etmək üçün biliyində olan boşluqları gördükdə bunu müəllimdən öyrənmək ehtiyacı hiss etməsi və suallar verməsi son dərəcə əhəmiyyətlidir. Yalnız bu zaman mənimsənilməsi nəzərdə tutulan bilik və bacarıqların qalıcı və faydalı olmasından bəhs edilə bilər.

- Sosial istiqamətli bilik və bacarıqların mənimsədilməsi sonda vərdiş və dəyərlərə çevrilməlidir.
- Şagirdlərin ətrafdakı baş verən hadisələri dərk etməsi, fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət münasibətləri, cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı, insan hüquqları və vətəndaşlıq məsələlərinə dair müşahidələrinin təhlili, mühakimə yürütməsi, özünüifadə etməsi və vətəndaş mövqeyi nümayiş etdirməsi üçün diskussiya mühiti yaradılmalıdır.
- Təbiət elmləri istiqamətində koqnitiv yükün mənimsənilməsi, fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi və inteqrativliyinin təmini üçün şərait yaradılmalıdır.
- Şagirdlərin tətbiq, təhlil və ümumiləşdirmə bacarıqlarının təkmilləşməsi, öz fikirlərini müzakirəyə çıxara bilməsi təmin edilməlidir.

“Həyat bilgisi” fənni üzrə ibtidai təhsil səviyyəsinin sonunda ümumi təlim nəticələri və hər bir sinif üzrə təlim nəticələri

İbtidai təhsil səviyyəsinin sonunda şagird:

- Vətən, dövlət rəmzləri, uşaq hüquqları barədə biliklərə, mənəvi-əxlaqi dəyərlərə malik olduğunu nümayiş etdirir;
- ətraf aləmdə baş verən hadisələri müşahidə edir və onlara münasibət bildirir;
- məişətdə, gündəlik fəaliyyətdə və fəvqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- iqtisadi bilik və bacarıqlara (qənaət, səmərəli istifadə və s.) malik olduğunu nümayiş etdirir.

Qeyd edilmiş ümumi təlim nəticələri məzmun xətlərində əksini tapır. “Həyat bilgisi” fənni üzrə aşağıdakı məzmun xətləri müəyyən edilmişdir:

1. Canlılarda struktur və proseslər

2. Ətraf mühit və biz

3. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

4. İnsan və cəmiyyət

1. Canlılarda struktur və proseslər

Şagirdlər cansız və canlı varlıqları müəyyən etmək, canlılara xas olan əsas həyatı prosesləri təsvir etmək, canlıların yaşamağı və inkişafı üçün zəruri olan şəraitləri izah etmək, canlıların özlərinə oxşar nəsil əmələ gətirdiyini təsvir etmək, canlıların böyüməsi və çoxalmasının ayrı-ayrı mərhələlərdən ibarət olduğunu izah etmək, müxtəlif canlıların inkişaf dövrlərini müqayisə etmək, insan orqanizminin quruluşu, onun bədəninin əsas hissələrini və ya üzvlərini tanımaq və quruluşu ilə funksiyalarını əlaqələndirmək, onların oxşar və fərqli olduğunu təsvir etmək, bədən hissələri və xarici örtüklərinə görə heyvanların oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə etmək, çiçəkli bitkilərin əsas hissələrini müəyyənləşdirmək və funksiyalarını təsvir etmək bacarığına yiyələnirlər.

2. Ətraf mühit və biz

Şagirdlər əşyaların hazırlandığı materialları müəyyən etmək, onların xassələrini izah etmək, materialların tətbiq sahələrini onların xassələri ilə əlaqələndirmək, bərk maddələrə, maye və qazlara misallar göstərmək, kütlənin, həcm və temperaturun ölçülməsinə aid sadə təcrübələr aparmaq, qüvvənin növlərini fərqləndirmək və sadalamaq, cismə təsir edən qüvvə ilə onun hərəkəti arasındakı əlaqəni təsvir etmək, səs, işıq və istilik hadisələrini izah etmək, yanacaq növlərini sadalamaq, səs, işıq və istilik hadisələrinə dair praktiki fəaliyyətlər icra edərək nəticələr əldə etmək, işıq, istilik və səs yaradan elektrik cihazlarını müəyyən etmək, maddələri istilik, elektrik, maqnit və işıq keçirmə xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirmək, hava şəraiti və ona aid cədvəlləri tərtib etmək, Günəş sistemi və planetləri təsvir etmək, Yer kürəsinin öz oxu ətrafında fırlanması və onun coğrafi nəticələrini izah etmək, üfün cəhətlərini, qlobus və xəritə anlayışlarını fərqləndirmək, qitələri, okeanları və ölkələri xəritədə nümunələrlə göstərmək bacarığına yiyələnirlər.

3. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagirdlər gigiyena qaydalarının, sağlam qidalanmanın və fiziki aktivliyin sağlamlığın qorunmasındakı əhəmiyyətini izah etmək, gün rejimini tərtib etmək, həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi baxımından məişətdə və gündəlik fəaliyyətdə istifadə etdiyi avadanlıq və ya vasitələrdən təhlükəsiz istifadə etmək, təbii fəvqəladə hadisələr və texnogen qəzalar zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah etmək bacarığına yiyələnirlər.

4. İnsan və cəmiyyət

Şagirdlər insanın sosial varlıq olduğunu başa düşür, şəxsiyyətin formalaşmasında şəxsi keyfiyyətləri, bilik, bacarıq və dəyərləri müəyyənləşdirir, şəxsiyyətin formalaşmasında ailə, kollektiv və cəmiyyətin rolunu izah edir, ünsiyyət və davranış normalarına riayət edir, mədəni müxtəlifliyə hörmət edir, insan-insan, insan-ailə, insan-cəmiyyət münasibətlərini müəyyənləşdirir, dövlət rəmzlərini tanıyır, sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini, hüquqi biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

Qeyd: *İbtidai təhsil səviyyəsində “Həyat bilgisi” fənni üzrə müəyyənləşdirilmiş məzmun xətləri vasitəsilə təfəkkürlə (yaradıcılıq, məntiqi təfəkkür, tənqidi təfəkkür, problem həlletmə, qərar qəbuletmə, müstəqil öyrənmə), fəaliyyətlə (ünsiyyət, əməkdaşlıq, rəqəmsal və informasiya savadlılığı) və dəyərlərlə (milli kimliyin dərkə və milli iftixar hissi, fəal vətəndaş mövqeyi, şəxsi və sosial məsuliyyət) bağlı səriştələr formalaşdırılır.*

“Həyat bilgisi” fənninin tədris olunduğu siniflər üzrə ümumi təlim nəticələrinə uyğun nəzərdə tutulan standartlar məzmun xətləri üzrə verilmişdir. Fənn üçün nəzərdə tutulan məzmun üç sütun halında təqdim edilir. Birinci sütunda alt-standartlar, ikinci sütunda alt-standartlara aid anlayışlar, modellər, prinsiplər, qayda və qanunlar sadalanır. Üçüncü sütunda alt-standartları reallaşdırmaq üçün sinifdaxili fəaliyyətlər tövsiyə edilir. Kodlaşmada birinci ədəd sinfi, ikinci ədəd məzmun xəttini, üçüncü ədəd əsas standartı, dördüncü ədəd alt-standartı təyin edir.

MƏZMUN STANDARTLARI

| I sinif | | |
|---|--|---|
| Məzmun xətti 1: Canlılarda struktur və proseslər | | |
| Standart 1-1.1. Canlılarda əsas orqanların yerini, quruluşunu və onların funksiyalarını təsvir edir. | | |
| <i>Altstandartlar</i> | <i>İzah</i> | <i>Öyrənmə təcrübələri (təvsiyə olunan sinifdaxili fəaliyyətlər)</i> |
| 1-1.1.1. İnsanın xarici bədən hissələrini və ya üzvlərini tanıyır. | Bədən hissələri və ya üzvləri baş (göz, ağız, qulaq, burun, çənə), gövdə (boyun, sinə, kürek, çiyin, göbək), qol (dirsək, bilək, barmaqlar), ayaq (diz, barmaqlar) kimi. | Poster, mulyaj, tablo, videomateriallardan istifadə edərək insanın müxtəlif bədən hissələrinin düzgün adlandırılması; öz bədənini üzərində göstərməsi; icra etdiyi bəzi hərəkətlərlə (qaçmaq, tullanmaq, yazı yazmaq kimi) bədən hissələrinin əlaqəsinin əyani olaraq göstərilməsi. |
| 1-1.1.2. İnsanın xarici bədən hissələrini və ya üzvlərini adlandırır. | | |
| 1-1.1.3. İnsanın xarici bədən hissələrini və ya üzvlərini icra etdiyi hərəkətlərlə əlaqələndirir. | Ayaqlar – yerimək, qaçmaq, tullanmaq, əllər – tutmaq, yazı yazmaq, şəkil çəkmək, quraşdırmaq. | |
| 1-1.1.4. İnsanın eyni adlı xarici bədən hissələrinin və ya üzvlərinin oxşar və fərqli olduğunu təsvir edir. | Müxtəlif insanlarda eyni adlı bədən hissələrinin ölçüsünə, formasına və rənginə görə müqayisəsi. | Fərqli insan şəkillərindən, videomateriallardan istifadə edərək, sinif daxilində şagirdlərin bir-birini müşahidəsi əsasında eyni adlı bədən hissələrinin (üz çizgiləri, dəri rəngi, saçın forması və rəngi) müqayisəsi. |
| 1-1.1.5. Beş hissi adlandırır. | | Gözbağlıca, əşya və ya meyvənin əlamətlərini görmədən tapmaq kimi oyunlar vasitəsilə beş hissin bədən üzvləri ilə əlaqələndirilməsi və müzakirəsi. |
| 1-1.1.6. Beş hissi müəyyən edir. | Görmə, eşitmə, qoxubilmə, dadbilmə, toxunma. | |
| 1-1.1.7. Bədən üzvlərini hissələrlə əlaqələndirir. | Hissələrlə bədən üzvlərinin əlaqəsi: göz-görmə, qulaq-eşitmə, burun-qoxubilmə, dil-dadbilmə, dəri-toxunma. | |
| Standart 1-1.2. Bütün canlılara xas olan həyati prosesləri təsvir edir. | | |

| | | |
|---|--|---|
| 1-1.2.1. Cansız və canlı varlıqları müəyyən edir. | Hərəkət, böyümə, çoxalma, tənəffüs və qidalanma kimi xüsusiyyətləri sadalayaraq insan, bitki və heyvanları canlı, əşyaları isə cansız varlıqlar kimi təsnif etmək. | Canlıların xüsusiyyətlərini göstərən videomateriallardan, əyani nümunələrdən istifadə edərək cansız və canlıların fərqləndirilməsi və müzakirəsi. |
| 1-1.2.2. İnsan və heyvanların yaşaması üçün zəruri ehtiyaclarını sadalayır. | Hava, su və qida. | Tablolardan, videomateriallardan istifadə edərək insan və əksər heyvanların yaşamaq üçün havaya, suya və qidaya ehtiyacı olduğunun müzakirəsi. |
| 1-1.2.3. Bitkilərin yaşamaq üçün zəruri ehtiyaclarını sadalayır. | Hava, işıq və su. | Tablolardan, videomateriallardan istifadə edərək bitkilərin yaşamaq üçün havaya, qida maddələrinə, suya və işığa ehtiyacı olduğunun müzakirəsi. |
| Məzmun xətti 2: Ətraf mühit və biz | | |
| Standart 1-2.1. Materialları tanıyır və xassələrini müəyyən edir. | | |
| 1-2.1.1. Materialları tanıyır. | Əsas materiallar (kağız, parça, taxta, plastik, metal, şüşə) | Təqdim olunmuş əşyalara baxmaqla və ya toxunmaqla onların materialının müəyyən edilməsi və qruplaşdırılması. |
| 1-2.1.2. Materialların xassələrini müəyyən edir. | Materialların xassələri (bərk, yumşaq, su keçirən, su keçirməyən, parlaq, parlaq olmayan, ağır, yüngül). | Materialların bəzi xassələrinin təcrübi yolla müəyyən edilməsi, materialın xassəsinə görə onun istifadə sahəsinin təklif edilməsi. |
| Standart 1-2.2. Cisimlərin hərəkətini toxunma ilə və toxunma olmadan baş verən təsirlərə görə izah edir. | | |
| 1-2.2.1. Əşyaların yerdəyişməsini dartmaq və itələməklə onlara göstərilən təsirlə əlaqələndirir. | Dartmaq və itələmək (qüvvə anlayışından istifadə edilmədən). Əşyaların yerini dəyişdirməsi. | Sınıf qapısının açılıb-bağlanması üçün qapının dartılması və itələnməsinin izlənməsi. |

| | | |
|---|---|--|
| 1-2.2.2. Əşyaların yerdəyişməsinə hərəkət olaraq təsvir edir. | Əşyaların hərəkəti. Hərəkət istiqaməti. | Masadakı əşyanın dartaraq və itələyərək hərəkət etdirilməsi. |
| Standart 1-2.3. Səsin yayılmasını təsvir edir. | | |
| 1-2.3.1. Səs mənbələrini müəyyən edir. | Səs çıxaran əşyalar, səs çıxarmayan əşyalar. | Səs mənbəyi yaxınlaşdıqda səsin ucaldığının müşahidə olunması. |
| 1-2.3.2. Səs mənbəyindən olan məsafədən asılı olaraq səsin dəyişməsinə təsvir edir. | Uca səs, alçaq səs. Məsafə. | |
| Standart 1-2.4. Yer kürəsində hava şəraitinin və fəsillərin dəyişməsinə, onların xüsusiyyətlərini izah edir. | | |
| 1-2.4.1. Müxtəlif hava şəraitlərini təsvir edir. | Günəşli, buludlu, yağışlı, qarlı, isti, soyuq və küləkli hava şəraiti. Hava simvolları. Simvollar haqqında məlumat alınan mənbələr (informasiya vasitələri və s.). | Hal-hazırdakı hava şəraitini və onun xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi. |
| 1-2.4.2. Hava şəraitinə aid cədvəl qurur. | Toplanan hava məlumatları əsasında simvoldan istifadə edərək cədvəl hazırlanması. | Hava şəraitinə aid bir neçə nümunənin lövhəyə yazdırılması və bu hava şəraitlərinə aid simvolların müəyyən edilməsi. |
| 1-2.4.3. Hava haqqında məlumat toplamaq üçün müvafiq alətlərdən istifadə edir. | Külək torbası. | Külək torbasının hazırlanması. |
| 1-2.4.4. Müxtəlif hava şəraitlərinə uyğun geyimləri müəyyən edir. | Fəsillərə məxsus hava şəraiti və bu şəraitlərə uyğun geyim növləri. | Fəsillərdən birinə aid rəsm çəkilməsi, rənglənməsi və daha sonra fəslin xüsusiyyətlərinin yazılması. |
| Məzmun xətti 3: Sağlamlıq və təhlükəsizlik | | |
| Standart 1-3.1. Gigiyena qaydalarının, sağlam qidalanmanın və fiziki aktivliyin sağlamlığın qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir. | | |

| | | |
|---|--|---|
| 1-3.1.1. Gıyena qaydalarına əməl etməyin insan sağlamlığının qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir. | Bədən təmizliyi, saç və dırnaq kəsimi, dişlərin gıyenası. | Sadə təcrübələr (məsələn, əlləri duru yağa batırıdıqdan sonra adi su və yuyucu vasitələrlə yuyulmasının fərqi), videomateriallarla bədən təmizliyi (əl-üz yumaq və çimmək), dişləri fırçalamaq, dırnaq kəsimi və saçlara qulluğun düzgün alqoritminin nümayişi və vacibliyinin müzakirəsi |
| 1-3.1.2. Sağlam qidalanmanın insan sağlamlığının qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir. | Meyvə, tərəvəz, dənli bitkilər, ət, balıq, yumurta, süd və süd məhsulları faydalı qidalar kimi. Qazlı içkilər, jelibon, çips və konfetdən artıq istifadənin zərəri. Eyni növ qidalardan çox istifadənin insan sağlamlığına zərəri. | Tablolardan və videomateriallardan istifadə edərək meyvə, tərəvəz, ət və ət məhsulları, süd və süd məhsullarından lazımi miqdarda və vaxtında istifadənin insan sağlamlığı üçün əhəmiyyətinin müzakirəsi. |
| 1-3.1.3. Gün ərzində görəcəyi işləri sadə şəkildə planlaşdırır. | Dişlərin fırçalanması, vaxtında qidalanma, yuxu rejimi. | Gün ərzində görülməli işlərin sadə planının hazırlanması. |
| Standart 1-3.2. Məişətdə və gündəlik fəaliyyətdə həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | | |
| 1-3.2.1. Tanımadığı insanlarla ünsiyyətin risklərini izah edir. | Böyüklərin iştirakı olmadan ünsiyyət qurmamağın tövsiyə edilməsi. | Tanımadığı insanlarla ünsiyyətə, şübhəli əşyalarla davranışa dair rollu oyunlar quraraq müzakirələrin təşkili. |
| 1-3.2.2. Şübhəli əşyalar gördükdə necə hərəkət etməli olduğunu bilir. | Şübhəli əşyalar və onlarla hərəkət alqoritmi (Şübhəli əşyalara toxunmamaq, bu barədə polisə, valideynlərinə, tanıdığı digər böyüklərə məlumat vermək). | |
| 1-3.2.3. Sağlamlıq üçün təhlükə törədə biləcək məişət cihazlarının və alətlərinin təyinatını | Elektrik və qaz cihazları, kəsici və deşici alətlər. Bu cihazlardan istifadə etməməyin təhlükəsizlik | Məişət cihazlarına dair posterlər, tablolar, cihazlar təqdim edərək istifadə sahələrinin və təhlükə risklərinin müzakirəsi. |

| | | |
|---|--|--|
| sadalayır. | baxımından tövsiyə edilməsi. | |
| 1-3.2.4. Nəqliyyat vasitələrini tanıyır və adlandırır. | Lift, eskalator, avtomobil, avtobus, qatar, gəmi, təyyarə. | Poster, tablo və videomateriallardan istifadə edərək bu nəqliyyat vasitələrinin təyinatı və istifadəsi zamanı təhlükəsizlik qaydalarının müzakirəsi. |
| 1-3.2.5. Liftdən və eskalatorlardan təhlükəsiz istifadə qaydalarını bilir və əməl edir. | Liftdə və eskalatorlarda davranış və təhlükəsizlik qaydaları (atılıb-düşməmək, liftin düymələri ilə oynamamaq və eskalatorlarda oturmamaq kimi). | |
| 1-3.2.6. Yol hərəkəti qaydalarını izah edir. | İşıqfor (svetofor), piyada keçidi nişanı, piyadalar üçün nəzərdə tutulan zolaq. | Rollu oyunlar quraraq, işıqfor (svetofor) modelinin, piyada keçidi nişanının təqdim edilməsi. |
| Standart 1-3.3. Fövqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | | |
| 1-3.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri təsvir edir. | Sel və daşqın nümunəsində. | Rollu oyunlar, videomateriallar, tablolar təqdim edərək müzakirələrin təşkili. |
| 1-3.3.2. Təbii fəvqəladə hadisələr zamanı təhlükəsizlik qaydalarını sadalayır | Sel və daşqın zamanı təhlükəsizlik qaydaları. | |
| 1-3.3.3. Texnogen qəza haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir. | Yanğın nümunəsində. | |
| 1-3.3.4. Texnogen qəza anında zəng etməli olduğu əlaqə nömrəsini bilir. | Tək-tək rəqəmlər şəklində (1-1-2) nömrəsinə zəng etmək. | |
| Məzmun xətti 4: İnsan və cəmiyyət | | |
| Standart 1-4.1. İnsanın sosial varlıq olduğunu dərk edir. | | |
| 1-4.1.1. Özünü ətrafındakılara təqdim edir. | Müəllim və sinif yoldaşlarına təqdimat. | Şagirdlərin sinif daxilində tanışlığının sənəriləşdirilməsi. |
| 1-4.1.2. Müəllimini, sinif yoldaşlarını tanıyır. | Müəlliminin və sinif yoldaşlarının adını bilir. | |
| 1-4.1.3. Kollektiv anlayışını sadə şəkildə | Komanda işi, kollektiv oyunlar. | Komandalar şəklində yarışlar təşkil olunması. |

| | | |
|--|---|---|
| insanların birliyi kimi ifadə edir. | | |
| 1-4.1.4. Kollektivin və ailənin fərdlərdən formalaşdığını bilir. | Fərd, ailə, komanda anlayışları. | |
| 1-4.1.5. Ailə üzvləri haqqında ümumi məlumatlar verir. | Ata, ana, bacı, qardaş. | Ailə ağacı posterinin hazırlanması və ailə üzvləri arasında münasibətlər haqqında müzakirənin təşkil edilməsi. |
| 1-4.1.6. Ailə üzvlərinə qarşı hörmət və sevgi hislərini nümayiş etdirir. | Hörmət və sevginin təzahür formaları. | |
| 1-4.1.7. Şəxsi əşyalarından səlqiqli istifadə edir. | Səlqiqli və səlqiqsiz anlayışları. Şəxsi əşyalarını toplamaqla valideynlərinə kömək etməsi. | Şəxsinə məxsus oyuncaqlarını, kitab, dəftər və digər əşyalarını səlqiqli toplamağın algoritmi. |
| 1-4.1.8. Paylaşmağı bacarır. | Paylaşmaq (bölüşmək) aktı barədə nümunələr. Paylaşanda (bölüşəndə) və qəbul edəndə yaranan hisslər. | Yoldaşlıq münasibətlərində paylaşmağın əhəmiyyətinin müzakirəsi. |
| 1-4.1.9. Məktəb və məktəbətrafi haqqında məlumat verir. | Məktəb və məktəb ərazisində olan diqqət çəkən obyektlər. | |
| 1-4.1.10. Yaşadığı ünvanı təsvir edir. | Ətrafdakı obyektlərə istinad. | “Evdən məktəbə” fəaliyyətinin icrası və diqqət çəkən obyektləri sadalayaraq yol xəritəsinin çəkilməsi. |
| Standart 1-4.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir. | | |
| 1-4.2.1. Azərbaycan Respublikasının pul nişanlarını tanıyır. | Bütün kağız və metal pul nişanları. | Azərbaycan Respublikasının pul nümunələri arasından müəllimin və ya sinif yoldaşlarının söylədiyi kağız və ya metal pul nişanlarının seçilməsi. |
| Standart 1-4.3. Dövlətçilik barədə biliklərini nümayiş etdirir. | | |
| 1-4.3.1. Ölkəsini və paytaxtını tanıyır. | Azərbaycan, Bakı. | |

| | | |
|--|---|---|
| 1-4.3.2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərini tanıyır. | Dövlət Bayrağı, Dövlət Gerbi, Dövlət Himni. | Dövlət rəmzlərinə aid şəkillərin rənglənməsi və ya çəkilməsi. |
| 1-4.3.3. Milli kimliyini öz fikirləri ilə ifadə edir. | Zəfər Günü və Bayraq Günü. | |
| Standart 1-4.4. Hüquqi biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir. | | |
| 1-4.4.1. İnsan hüquqları barədə təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir. | İlkin hüquqi biliklər: ad və soyad daşımaq, ailədə yaşamaq, təhsil almaq (Hüquqi sənədlər istisna olmaqla). | |
| 1-4.4.2. Sınıf daxili intizam qaydalarına əməl edir. | Sınıfdəki əşyalardan səliqəli istifadə etmək, sinfi təmiz saxlamaq. | Sınıfdaxili intizam qaydalarına dair cədvəlin hazırlanması və təmizliyin əhəmiyyəti haqqında müzakirənin təşkili. |
| Standart 1-4.5. Ünsiyyət mədəniyyətinə riayət edir. | | |
| 1-4.5.1. Nəzakət qaydalarına əməl edir. | Salamlamaq, vidalaşmaq, müraciət etmək, müraciətə cavab vermək, təşəkkür etmək. | Nəzakət qaydalarının tələbinə uyğun rollu oyunların qurulması. |
| Standart 1-4.6. Mədəni müxtəlifliyə hörmət edir. | | |
| 1-4.6.1. İnsanları fərqləndirir. | Dil, irq, din fərqləri. | |
| 1-4.6.2. Təsvirlərdə dini simvolları fərqləndirir. | Yəhudilik, xristianlıq və islam dininə aid simvollar, ibadətgahları ifadə edən simvollar. | Poster və tablolarından istifadə edərək müzakirələrin təşkili. |
| II sinif | | |
| Məzmun xətti 1: Canlılarda struktur və proseslər | | |
| Standart 2-1.1. Canlılarda əsas orqanların yerini, strukturlarını və təşkili səviyyələrini, onların funksiyalarını anlayır. | | |
| 2-1.1.1. Bədən hissələri və xarici örtüklərinə görə heyvanların oxşar və fərqli cəhətlərini müqayisə edir. | Dimdik, quyruq, ətraflar (ayaq, qol, qanad, üzgəc), pulcuq, lələk, tük. | Heyvanların müxtəlif bədən hissələrini, xarici bədən örtüklərini tanımaq və adlandırmaq üçün poster, mulyaj, tablo, video-materiallardan istifadə edilməsi. |
| 2-1.1.2. İnsan və heyvanların nəsillərini davam | Yumurta qoymaq, diri bala doğmaq. | Nəsli davam etdirməyə dair videomateriallardan istifadə |

| | | |
|--|--|---|
| etdirmək üçün çoxaldığını izah edir. | | edərək müzakirələrin aparılması. |
| 2-1.1.3. Heyvan balalarının böyüdükcə dəyişməsinə təsvir edir. | Yaşdan asılı olaraq heyvanların bədən ölçülərində və formasında dəyişkənliyin baş verməsi. | Tablo, şəkil və videomateriallardan istifadə edərək müqayisəli təhlilin aparılması. |
| 2-1.1.4. Çiçəkli bitkilərin əsas hissələrini sadalayır. | Kök, gövdə, yarpaq, çiçək, toxum və meyvə. | Çiçəkli bitkilərin əsas hissələrini tanımaq, adlandırmaq və funksiyaları ilə əlaqələndirmək üçün poster, model, tablo, videomateriallardan istifadə edilməsi. |
| 2-1.1.5. Çiçəkli bitkilərin əsas üzvlərinin funksiyasını təsvir edir. | Kök – qidalanma, gövdə - daşıma, yarpaq – qidalanma, çiçək - çoxalma. | Tablo və videomateriallar əsasında müzakirə. |
| 2-1.1.6. Bitkilərin inkişafı üçün lazım olan şəraitləri sadalayır. | İşıq, temperatur, hava, su, torpaq. | Praktik təcrübələr (məsələn, su olan güldana və su olmayan güldana qoyulmuş bitkilərin müşahidəsi) və mövzuya dair videomaterialların müzakirəsi. |
| Məzmun xətti 2: Ətraf mühit və biz | | |
| Standart 2-2.1 Materialların xassələrini başa düşür və onların istifadə sahələrini izah edir. | | |
| 2-2.1.1. Təbii və təbii olmayan materialları fərqləndirir. | Təbii materiallar: gil, qum, daş, təbaşir, odun. Təbii olmayan materiallar: plastik, şüşə və kağız. | Təqdim olunmuş materialların təbii və təbii olmayan kimi qruplaşdırılması. |
| 2-2.1.2. Materialların xassələrini təsvir edir. | Materialların xassələri: Yanan və yanmayan, maqnit xassəsi olan və olmayan, suda üzən və suda batan. | Dəmirin maqnitə cəzb olunmasının müşahidə edilməsi, taxta parçasının suda üzdiyünün, metal əşyaların isə suda batdığının təcrübələr ilə yoxlanılması. |
| 2-2.1.3. Materialların istifadə sahələrini izah edir. | Təbii materiallar (daş, qum, gil, kağız) və onların istifadə sahələri. | İnşaat işlərində təbii materialların istifadə olunması, keramik |

| | | |
|---|---|---|
| | | məmulatların hazırlanmasında gildən, kağız emalında odundan istifadənin videonümayişi. |
| 2-2.1.4. Materialları elektrik keçiriciliyinə görə fərqləndirir. | Elektrik keçiriciləri və izolyasiya. Məsələn, üzəri plastik örtüklə örtülmüş metal hissə. | Elektrik avadanlıqlarında elektrik keçirən və keçirməyən materialdan istifadə olunmasının nümayişi. |
| Standart 2-2.2. Enerjinin müxtəlif növlərini və enerji çevrilmələrini müəyyən edir. | | |
| 2-2.2.1. Elektriklə işləyən cihazları müəyyənləşdirir. | Elektrik avadanlıqları, elektrik şəbəkəsi. | İşləməsi üçün şəbəkəyə qoşulan avadanlıqlarla (mobil telefon, fen, elektrik çaydanı) şəbəkəyə qoşulmadan işləyən (karandaşyonan, qayçı, süpürgə) avadanlıqların əyani şəkildə müqayisəsi. Avadanlıqların sinifdəki elektrik yuvalarına qoşularaq elektrik şəbəkəsi anlayışının təqdim olunması. |
| Standart 2-2.3. Işığın yayılmasını təsvir edir. | | |
| 2-2.3.1. Işıq mənbələrini müəyyənləşdirir. | Işıq mənbələri. Təbii işıq mənbələri (Günəş, ulduzlar, işıldaböcək). Süni işıq mənbələri (mobil telefon, şam və lampa). | Cisimləri görmək üçün işıq mənbələrinə ehtiyacımız olduğunu nümayiş etdirmək üçün sinifdəki lampadan və ya fənerdən istifadə olunması. |
| 2-2.3.2. Işığın mənbədən yayılma qanunauyğunluğunu izah edir. | Işığın düz xətt boyunca yayılması. | Şamdan və şirə çöpündən istifadə edərək, işığın düz xətt boyunca yayılmasının müşahidəsi. |
| Standart 2-2.4. Ekosistemlərdə canlılar və onların ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqəsini anlayır. | | |
| 2-2.4.1. Yaşayış məskəni (habitati) bitki və ya heyvanın təbii olaraq yaşadığı | Yaşayış məskəni: meşə, çəmən, səhra, su mühiti (okean, dəniz, göl, çay). | Poster, model, tablo, videomateriallardan istifadə edərək heyvan və bitkilərin yaşadığı |

| | | |
|---|---|--|
| mühit kimi təsvir edir. | | məskənlərinə görə uyğunlaşdırılması. |
| 2-2.4.2. Heyvan və bitki müxtəlifliyini yaşayış məskənləri ilə əlaqəndirir. | Meşədə - ağaclar, ayı, canavar, şir, quşlar. Çəməndə - ot bitkiləri, kəpənəklər, quşlar. Səhrada - dəvə, kaktus. Su mühitində - balıq, delfin, balina, su bitkiləri. | Heyvan və bitkilərin yaşadığı məskənlərinə görə uyğunlaşdırılması. |

Standart 2-2.5. Günəş sistemindəki planetləri və onların Günəşə nəzərən mövqeyini müəyyən edir.

| | | |
|---|--|--|
| 2-2.5.1. Səma cisimlərini tanıyır. | Ulduz, Günəş. | Şəkil və ya videomateriallardan istifadə olunaraq Günəş sistemi haqqında məlumatın əldə edilməsi. Müxtəlif rəngli plastilinlərdən istifadə edərək, Günəş sistemi və planetlərin modelinin hazırlanması. Hazırlanmış modeldə Yer kürəsinin planet kimi xüsusi vurğulanması. |
| 2-2.5.2. Günəş sistemindəki planetləri sadalayır. | Günəş sistemi və onun cazibəsində olan səkkiz planet. | |
| 2-2.5.3. Günəş sistemindəki planetlərin Günəşə nəzərən mövqeyini təsvir edir. | Günəş və planetlərin bir-birinə nəzərən mövqeyi. | |
| 2-2.5.4. Yer kürəsinin planet kimi təsvir edir. | Yer kürəsinin canlıların yaşayış məskəni kontekstində izahı. | |

Məzmun xətti 3: Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Standart 2-3.1. Gigiyena qaydalarının, sağlam qidalanmanın və fiziki aktivliyin sağlamlığın qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir.

| | | |
|---|---|--|
| 2-3.1.1. İdmanın insan sağlamlığının qorunmasındakı əhəmiyyətini təsvir edir. | Sadə idman hərəkətləri. Düzgün qamət. Fiziki dözümlülük. | İdman hərəkətlərinin sinif daxilində təqdimatı və ya videomaterialların göstərilməsi. |
| 2-3.1.2. Sağlam qidalanmanın insan sağlamlığının qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir. | Bitki və heyvan mənşəli qidalar. | Bitki və heyvan mənşəli qidaların təyinatına uyğun cədvəl və şəkillər əsasında müzakirəsi. |
| 2-3.1.3. Gün rejimi cədvəlini tərtib edir. | Yuxu, istirahət, qidalanma, məktəb, dərs hazırlığı, təmizlik. | Şəxsi gün rejimi cədvəlinin hazırlanması. |

| | | |
|---|---|---|
| Standart 2-3.2. Məişətdə və gündəlik fəaliyyətdə həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | | |
| 2-3.2.1. Elektrikdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını izah edir. | Elektrikin insan sağlamlığı üçün təhlükəsi. Elektrikdən ehtiyatla istifadə qaydaları. Elektrik cihazlarında izolyator və keçiricilərin istifadə məqsədləri (üst hissəsinin izolyatordan, elektriki keçirən hissələrin keçirici materialdan hazırlanması). | “Elektrik təhlükəsi” işarəsinin təqdim olunması. |
| 2-3.2.2. Elektron cihazların insan həyatında əhəmiyyətini izah edir. | Televizordan faydalı və maraqlı informasiya alınması. Telefondan ünsiyyət vasitəsi kimi, planşet və kompüterdən faydalı məqsədlər üçün istifadə edilməsi. | Videomaterial və posterlər vasitəsilə elektron cihazlardan istifadənin üstünlükləri və texniki təhlükəsizlik qaydalarının müzakirəsi. |
| 2-3.2.3. Elektron cihazlardan istifadə edərkən texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | Ekranla məsafə, ekran parlaqlığı, qulaqcıqdan istifadə, yükləmə rejimindəki cihazla təmasda olmamaq, fasiləli istifadə. | |
| 2-3.2.4. Nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | Minik avtomobilində və avtobusda təhlükəsiz davranış qaydaları. Minmək və düşmək qaydaları. Pəncərədən boylanmamaq, bədən hissəsini (baş, əl, qol, ayaq) çıxarmamaq, sallanmamaq, qapıya söykənməmək. | Rollu oyunlar. Yeraltı və yerüstü keçid nişanlarını tanıma və şərh etmə. |
| 2-3.2.5. Yol hərəkəti qaydalarını izah edir. | Yeraltı və yerüstü keçidlərdən istifadənin vacibliyi, yeraltı və yerüstü keçid nişanları. | |
| Standart 2-3.3. Fövqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | | |
| 2-3.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri təsvir edir. | Sürüşmələr, zəlzələlər. | |
| 2-3.3.2. Təbii fəvqəladə hadisələr zamanı təhlükəsizlik | Sürüşmələr, zəlzələlər zamanı təhlükəsizlik qaydaları. | |

| | | |
|--|---|---|
| qaydalarını sadalayır. | | Videomaterial, tablolar təqdim edərək müzakirələrin təşkil edilməsi, mövzulara dair sadə rollu oyunların qurulması. |
| 2-3.3.3. Texnogen qəzalar haqqında təsəvvürlərini ifadə edir. | Qazsızmaları, partlayışlar, nəqliyyat qəzaları. | |
| 2-3.3.4. Texnogen qəza zamanı davranış qaydalarını izah edir. | Qazsızmaları zamanı elektrik cihazlarını istifadə etməmək, qapı və pəncərəni açmaq. Nəqliyyat qəzaları zamanı 103, partlayış və yanğınlar zamanı 112, 103 nömrələrinə zəng. | |
| Məzmun xətti 4: İnsan və cəmiyyət | | |
| Standart 2-4.1. İnsanın sosial varlıq olduğunu başa düşür. | | |
| 2-4.1.1. Ətrafdakı insanların fərqli xüsusiyyətlərinə hörmətlə yanaşır. | Boy, çəki, hobbi. Seçimlər (xoşladığı və xoşlamadığı şeylər) | |
| 2-4.1.2. Oxuduğu məktəbin strukturu haqqında məlumat verir. | Direktor otağı, müəllimlər otağı, tibb otağı, akt zalı, kitabxana, yeməxana, idman zalı və s. | Məktəbin strukturu haqqında “yaddaş” , “xəritə çəkmə” tipli rollu oyunların qurulması. |
| 2-4.1.3. Hər bir fərdin kollektiv daxilindəki vəzifələrinin əhəmiyyətini izah edir. | Ailədə, sinifdə, komandada və bu tipli qruplarda vəzifə bölgüsü. | Hər hansı bir oyun nümunəsində müzakirələrin təşkil edilməsi. |
| 2-4.1.4. Yaxın qohumlarını qohumluq münasibətinə görə tanıdır. | Baba, nənə, əmi, dayı, bibi, xala. | “Anlayışın çıxarılması” üsulu ilə qohumların tanidilməsi. |
| 2-4.1.5. Yaşadığı evin dəqiq ünvanını söyləyir. | Ünvan olaraq rayon, şəhər, qəsəbə, kənd, küçə, mənzil. | Ünvanla bağlı suallar olan cədvəldəki xanalara uyğun məlumatın yazılması. |
| Standart 2-4.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir. | | |
| 2-4.2.1. “Büdcə” anlayışını sadə şəkildə izah edir. | Öz cibxərcliyi nümunəsində. | |
| 2-4.2.2. Resurslardan qənaətlə istifadənin | Evdə və məktəbdə su, elektrik enerjisi, məktəb ləvazimatları, şəxsi əşyalar. | Layihə. Məsələn, iki ayın kommunal ödənişlərinin |

| | | |
|---|--|--|
| əhəmiyyətini izah edir. | | fərqi (iqlim dəyişkənliyi çox fərqli olmayan zamanda). |
| Standart 2-4.3. Dövlətçilik barədə biliklərini nümayiş etdirir. | | |
| 2-4.3.1. Dövlətin əlamətlərini sadalayır. | Dövlət başçısı, dövlət dili, ərazi, ordu, milli pul. | Mövzuya dair bilik yarışının təşkil edilməsi. |
| 2-4.3.2. Milli iftixar hissi ilə əlaqədar fikirlərini ifadə edir. | Dövlət rəmzlərinə (bayraq, gerb, himn) hörmətin ifadəli nümayişi. | |
| Standart 2-4.4. Hüquqi biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir. | | |
| 2-4.4.1. İnsan hüquqları barədə təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir. | Təhsil almaq, sağlamlıq, istirahət, sevdiyi fəaliyyətlə məşğul olmaq. | |
| 2-4.4.2. Məktəbdaxili intizam qaydalarını sadalayır. | Pilləkənlərdə, dəhlizdə hərəkət edərkən qaçmamaq. Ətrafdakı əşyalara, bitkilərə toxunmamaq. Elektrik açarlarına, ehtiyac olmadığı təqdirdə qəza signal düymələrinə toxunmamaq. Tənəffüslərin düzgün dəyərləndirilməsi. | |
| Standart 2-4.5. Ünsiyyət mədəniyyətinə riayət edir. | | |
| 2-4.5.1. Nəzakət qaydalarını sadalayır. | Danışan insanların sözünü kəsməmək, fəal dinləmək, kobud ifadələrdən istifadə etməmək, hadisələrə və onların nəticələrinə etirazını nəzakət qaydaları çərçivəsində empatik dillə ifadə etmək. | Rollu oyunlar və müzakirələrin təşkil edilməsi. |
| Standart 2-4.6. Mədəni müxtəlifliyə hörmət edir. | | |
| 2-4.6.1. Multikultural dəyərlərə hörmətlə yanaşır. | Müxtəlif dillər, irqlər, dinlər. | Multikultural dəyərlərə aid sənədli filmlərin izlənilməsi, müzakirəsi. |
| 2-4.6.2. Dinlər haqqında sadə təsəvvürləri izah edir. | Fərqli dinləri birləşdirən dəyərlər (mehribanlıq, kömək, hörmət). | |
| III sinif | | |
| Məzmun xətti 1: Canlılarda struktur və proseslər | | |
| Standart 3-1.1. Canlılara xas olan həyati prosesləri izah edir. | | |

| | | |
|---|---|---|
| 3-1.1.1. İnsan və heyvanlara xas olan əsas həyati prosesləri təsvir edir. | Tənəffüs (qazlar mübadiləsi), qida və su ilə qidalanma, hərəkət, tərlemə və ifrazat, qıcıqlanma, böyümə və çoxalma. | Tablo, fotosəkil, videomateriallardan istifadə edərək canlılara xas olan əsas həyati proseslər haqqında müzakirələrin aparılması. |
| 3-1.1.2. İnsan və heyvanlarda bədənin daxili üzvlərini onların əsas həyati prosesləri ilə əlaqələndirir. | Sümüklərin bədənin dayağını təmin etməsi, ağciyərlərdə və qəlsəmələrdə (balıqlarda) qazlar mübadiləsi, ürəyin qan dövranını təmin etməsi, mədənin qidaları həzm etməsi, əzələlərin bədəni hərəkət etdirməsi, beyinin ətraf aləmdə baş verənləri təhlil etməsi (hüceyrə, toxuma, orqan, orqanlar sistemi və orqanizm anlayışları istisna olmaqla). | |
| 3-1.1.3. Fosilləri təsvir edir. | Qazıntı halında tapılan bitki və heyvan qalıqları. | |
| Məzmun xətti 2: Ətraf mühit və biz | | |
| Standart 3-2.1. Materialların xassələri ilə onların istifadə sahələri arasında olan əlaqəni izah edir. | | |
| 3-2.1.1. Eyni materialın fərqli xassələrini izah edir. | Rezin dartıla bilən (elastiklik), yumşaq və su keçirməyendir, kağız asanlıqla yanan, islanan və yumşaqdır. | Sadə təcrübələr ilə materialların xassələrinin fərqləndirilməsi. Məsələn, şagirdlərə təqdim olunan rezin və kağız nümunəsi üzərində onların dartıla bilmək, su keçirmək və yumşaqlıq xassələrinin yoxlanılması. |
| 3-2.1.2. Materialların fəaliyyətlər nəticəsində dəyişməsini təsvir edir. | Əyilmə, sınma. Təsirdən sonra formasını bərpa edən və etməyən materiallar. | Sadə təcrübələr ilə materialların dəyişdiyinin müşahidə edilməsi, xassələrini müəyyənləşdirmək üçün materialların sınaqdan keçirilməsi. |
| 3-2.1.3. Fərqli məqsədlər üçün uyğun materialların seçilməsini izah edir. | Materialın xassəsi ilə ondan hazırlanan əşyanın istifadə məqsədi arasında əlaqə. Məsələn, kağızın su hopdurması xassəsi (salfet). | |
| Standart 3-2.2. Enerjinin müxtəlif növlərini və enerji çevrilmələrini müəyyən edir. | | |

| | | |
|---|---|--|
| 3-2.2.1. Yanacaq yanarkən istilik ayrıldığını izah edir. | İstilik, yanacaq, yanma. | Şam, kibrit, mətbəx alışqanı nümunəsində istiliyin ayrılmasının müşahidəsi. |
| 3-2.2.2. Temperatur kəmiyyətini anlayır. | Termometr. Temperatur. Temperaturun vahidi (°C). Temperaturlarına əsasən isti və soyuq cisimlərin müqayisəsi. | İsti və soyuq suyun temperaturunun ölçülməsi. Otaqda bir müddət saxladıqdan sonra isti və soyuq suyun temperaturunun termometrlə ölçülərək necə dəyişdiyinin müəyyənəndirilməsi. |
| 3-2.2.3. İstilik keçirici və istilik izolyatoru olan maddələri fərqləndirir. | İstiliyi yaxşı və pis keçirən materiallar. | Tava və elektrik çaydanı nümunəsiylə istilik keçirici və izolyator maddələrin tətbiqinin müzakirəsi. |
| 3-2.2.4. İstiliyin ötürülmə istiqamətini müəyyən edir. | Cismin soyuması və qızması. Temperaturun artması və azalması. | İsti suya salınmış metal qaşığın qızmasının nümayişi. |
| Standart 3-2.3. Işığın yayılmasını təsvir edir. | | |
| 3-2.3.1. Şəffaf və qeyri-şəffaf materialları fərqləndirir. | Işıq keçirən və keçirməyən materiallar. | Sinifdəki materialların (şüşə və taxta kimi) şəffaf və qeyri-şəffaf olaraq qruplaşdırılması. |
| 3-2.3.2. Kölgənin yaranmasını izah edir. | Kölgə. Işıq mənbəyi ilə cisim arasındakı məsafənin kölgənin ölçüsünə təsiri. | Qeyri-şəffaf cismin üzərinə işıq salaraq kölgə yaranmasının nümayişi. Mənbənin və ya qeyri-şəffaf cismin yerini dəyişdirməklə kölgənin ölçüsünün dəyişməsinin müşahidəsi. |
| Standart 3-2.4. Günəş sistemindəki cisimlərin hərəkətini və onların Yerdən müşahidə olunan qanunauyğunluqlarını izah edir. | | |
| 3-2.4.1. Yer in öz oxu ətrafında fırlanmasının coğrafi nəticələrini izah edir. | Yer in öz oxu ətrafında fırlanması nəticəsində gecə-gündüz növbələşməsi. | |
| 3-2.4.2. Gün ərzində kölgənin dəyişməsinin Yer in öz oxu | Yer in öz oxu ətrafında fırlanması nəticəsində gün ərzində kölgənin yerdəyişməsi. | Dirək və fənərdən istifadə edərək gün ərzində kölgənin yerdəyişməsinin müşahidə edilməsi. |

| | | |
|---|--|--|
| ətrafında fırlanması ilə əlaqələndirir. | | |
| 3-2.4.3. Yerin və Ayın qarşılıqlı mövqeyini təsvir edir. | Ay peyki. Ayın Yerin ətrafında fırlanması. | Kürələrdən istifadə edərək, Ayın Yer ətrafında dövretməsinin modelləşdirilməsi. |
| Məzmun xətti 3: Sağlamlıq və təhlükəsizlik | | |
| Standart 3-3.1. Gigiyena qaydalarının, sağlam qidalanmanın və fiziki aktivliyin sağlamlığın qorunmasındakı əhəmiyyətini izah edir. | | |
| 3-3.1.1. İnsan dişlərini və onlara qulluq qaydalarını təsvir edir. | Dişlərin qidanın parçalanması və xırdalanmasındakı rolu (diş növləri istisna olmaqla). Diş xəstəlikləri və karies. Diş təmizliyi qaydaları. | Dişlərin əhəmiyyətini izah etmək və müzakirələr aparmaq üçün tablo, videomaterial, diş modelindən istifadə edilməsi. |
| 3-3.1.2. Sağlamlığı qorumağın yollarını təsvir edir. | Sağlam qidalanma, müntəzəm idmanla məşğul olmaq, düzgün yuxu rejimi, şəxsi təmizlik. | Qidaların (meyvə və tərəvəz) faydaları haqqında müzakirələrin aparılması. İdman hərəkətlərini (sadə gimnastik hərəkətlər) yerinə yetirməklə və şəxsi gigiyena qaydalarını nümayiş etdirməklə müzakirələrin aparılması. |
| 3-3.1.3. İnsanlarda xəstəliyin ümumi əlamətlərini təsvir edir. | Öskürmə, asqırma, yüksək temperatur, dəridə qızartı, qaşınma (xəstəliklərin adı və törədiciləri istisna olmaqla). | Videomaterial və animasiyalar göstərərək müzakirələrin təşkil edilməsi. |
| Standart 3-3.2. Məişətdə və gündəlik fəaliyyətdə həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | | |
| 3-3.2.1. Qadağan və xəbərdarlıq işarələrinin mənasını izah edir. | İnşaat ərazisi, su kanallarının yaxınlığı, su hövzələri, su anbarları, döyüş əməliyyatları aparılmış ərazilər. | Videomaterial və tablolar vasitəsilə qadağan və xəbərdarlıq nişanlarını tanıdaraq müzakirələrin təşkil edilməsi. |
| 3-3.2.2. Qida və içkilərdən istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydalarını sadalayır. | İstifadə müddəti bitmiş, düzgün saxlanma şəraitinə əməl olunmamış (soyuducuda saxlanılmayan, Günəş şüalarının təsirinə məruz qalan), etiketi pozulmuş, qablaşdırma | Qida və içkilərdən təhlükəsiz istifadənin vacibliyinin müzakirəsi. |

| | | |
|---|---|---|
| | qaydalarına əməl edilməmiş, paketi açıq olan qidalar. | |
| 3-3.2.3. Nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | Dəmiryolu stansiyalarında və qatarlarda davranış qaydaları. | Videomaterial və posterlər təqdim edərək, rollu oyunlar quraraq. Xəbərdarlıq, qadağan və məlumatverici nişanların təqdimatı və müzakirəsi. Yol polisi əməkdaşının iştirakı ilə nişanlar haqqında müzakirənin təşkili. |
| 3-3.2.4. Zəruri yol nişanlarını fərqləndirir. | Xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici nişanlar. | |
| Standart 3-3.3. Fövqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | | |
| 3-3.3.1. Təbii fəvqəladə hadisələri təsvir edir. | Dolu, güclü külək, şimşək çaxması. | Videomaterial, tablolar təqdim edərək müzakirələr təşkil etmək, mövzulara dair sadə ssenarili rollu oyunların qurulması. |
| 3-3.3.2. Təbii fəvqəladə hadisələr zamanı təhlükəsizlik qaydalarını sadalayır. | Dolu, güclü külək, şimşək çaxması zamanı. | |
| 3-3.3.3. Texnogen qəza zamanı təhlükəsizlik qaydalarını sadalayır. | Havaya zəhərli maddələrin yayılması, hidrodinamik qəzalar. | |
| Məzmun xətti 4: İnsan və cəmiyyət | | |
| Standart 3-4.1. İnsanın sosial varlıq olduğunu başa düşür. | | |
| 3-4.1.1. İnsanı xarakterizə edən müsbət və mənfi keyfiyyətləri fərqləndirir. | Sadəlik, təvazökarlıq, səbir, lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət. | |
| 3-4.1.2. Sağlam kollektivin formalaşmasında qarşılıqlı köməyin rolunu izah edir. | Kömək, təmənnəsizlik anlayışları. | Real sinif situasiyalarının müzakirəsi. |

| | | |
|---|---|---|
| 3-4.1.3. "Cəmiyyət" anlayışını insanların birgə yaşayışı kimi izah edir. | Çox insanın birgə yaşayışı prinsipləri. | İnsan cəmiyyətinin digər canlı dəstələrindən fərqli cəhətlərinin müzakirəsi. |
| 3-4.1.4. "Dostluq" anlayışını sadə şəkildə izah edir. | Dostluqda lazım olan keyfiyyətlər: dürüstlük, sədaqət, kömək, bölüşmə. | |
| Standart 3-4.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir. | | |
| 3-4.2.1. Şəxsi büdcəsindən səmərəli istifadəni izah edir. | Zəruri ehtiyacların və arzuların fərqi. | Zəruri ehtiyacların siyasının böyük qrupda hazırlanması. Arzular siyahısının fərdi hazırlanması. Bu siyahıların müqayisəli təhlili. |
| 3-4.2.2. Qənaət və israf anlayışlarını müqayisəli izah edir. | Qənaət və israf. | |
| Standart 3-4.3. Dövlətçilik barədə biliklərini nümayiş etdirir. | | |
| 3-4.3.1. Rəsmi dövlət bayramları haqqında fikirlərini ifadə edir. | 28 May Müstəqillik Günü. | |
| 3-4.3.2. "Milli birlik" barədə fikirlərini ifadə edir. | 17 Noyabr Milli Dirçəliş günü nümunəsində. | |
| Standart 3-4.4. Hüquqi biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir. | | |
| 3-4.4.1. Öz hüquqlarının və başqalarının hüquqlarının pozulmasına münasibət bildirir. | Təhsildən kənarlaşdırılma, sağlamlığa zərər vurulması, istirahətin pozulması. | Rollu oyunlar, müzakirələrin təşkili. |
| 3-4.4.2. Məktəb daxilində hüquqları pozulduğu zaman müraciət edəcəyi ünvanları sadalayır. | Sınıf rəhbəri, məktəb direktoru. | Real sinif situasiyalarının müzakirəsi |

| | | |
|---|--|---|
| Standart 3-4.5. Ünsiyyət mədəniyyətinə riayət edir. | | |
| 3-4.5.1. Ünsiyyət zamanı başqalarının fikirlərinə tolerant yanaşır. | Fikir ayrılığı və tolerantlıq. Ünsiyyət, əməkdaşlıq. | Real sinif situasiyalarının müzakirəsi. |
| Standart 3-4.6. Mədəni müxtəlifliyə hörmət edir. | | |
| 3-4.6.1. Milli bayramlar haqqında ümumi məlumat verir. | Bayramların əlamətləri və qeyd olunması. | Rollu oyunlar, bayramları ifadə edən guşənin hazırlanması. |
| 3-4.6.2. Dini bayramlar haqqında ümumi məlumat verir. | Bayramların əlamətləri və qeyd olunması. | |
| IV sinif | | |
| Məzmun xətti 1: Canlılarda struktur və proseslər | | |
| Standard 4-1.1. Canlıların böyüməsi və çoxalmasının ayrı-ayrı mərhələlərdən ibarət olduğunu izah edir. | | |
| 4-1.1.1. Heyvanların inkişafını təsvir edir. | Toyuğun inkişaf dövrü (yumurta, cücə, yetkin fərd), kəpənəyin inkişaf dövrü (yumurta, sürfə, pup, yetkin fərd), çəyirtkənin inkişaf dövrü (yumurta, sürfə, yetkin fərd), qurbağanın inkişaf dövrü (yumurta, çömçəquyruq, yetkin fərd), pişik və ya inəyin inkişaf dövrü (bala, yetkin fərd). (Düzünə və dolayı inkişaf, tam və natamam çevrilmə anlayışları istisna olmaqla). | Müxtəlif heyvanların inkişaf dövrlərini təsvir edən poster, tablo, videomateriallardan istifadə etməklə böyümə ilə inkişafın əlaqəsinin müzakirəsi. |
| 4-1.1.2. Müxtəlif heyvanların inkişaf dövrlərini müqayisə edir. | Toyuğun, kəpənəyin, çəyirtkənin, qurbağanın, pişik və ya inəyin inkişaf dövrləri. | |
| 4-1.1.3. Canlıların özlərinə oxşar nəsillərə gətirdiyini izah edir. | Validəynlərdən yeni nəsillərə irsən keçən əlamətlər (ləçəklərin sayı, ləçək rəngi, göz rəngi, saç rəngi və forması) (irsiyyət anlayışı istisna olmaqla). | Videomaterial, tablo, maketlərdən istifadə edərək müzakirə. |

| | | |
|--|--|---|
| 4-1.1.4. Çiçəkli və çiçəksiz bitkiləri fərqləndirir. | | Çiçəyin hissələrini tanımaq və adlandırmaq üçün müxtəlif canlı çiçək nümunələrindən, poster, tablo, videomateriallardan istifadə edərək funksiyalarına dair müzakirələrin aparılması. |
| 4-1.1.5. Çiçəyin əsas hissələrini müəyyənləşdirir. | Erkəkçik, dişicik, ləçək, kasa yarpaqları (erkəkçik və dişiciyin hissələri, çiçək qrupları istisna olmaqla). | |
| 4-1.1.6. Çiçəyin əsas hissələrinin funksiyalarını izah edir. | | |
| 4-1.1.7. Çiçəkli bitkinin inkişaf dövrünün müxtəlif mərhələlərini təsvir edir. | Toxum, cücərti, cavan bitki, yetkin fərd. | Çiçəkli bitkilərin (buğda, lobyə) cücərməsinə dair sadə təcrübələrin aparılması. |
| 4-1.1.8. Toxumların cücərməsini izah edir. | Su, hava və temperatur toxumların cücərməsi üçün zəruri amil kimi. | |
| 4-1.1.9. Çiçəkli bitkilərin çoxalmasını və yayılmasını təsvir edir. | Tozlanma, meyvə və toxum əmələgəlmə, meyvə və toxumların yayılması (tozlanma növlərinin xüsusiyyətləri, meyvənin təsnifatı istisna olmaqla). | Müxtəlif canlı çiçək nümunələrindən, poster, tablo, videomateriallardan istifadə edərək çiçəkli bitkilərdəki uyğunlaşmalara dair müzakirələr. |
| Məzmun xətti 2: Ətraf mühit və biz | | |
| Standard 4-2.1. Maddələrin halları və çevrilmələrini təsvir edir. | | |
| 4-2.1.1. Maddənin halını müəyyən edir. | Maddə, maddənin halı, qaz, maye və bərk halda olan maddələr. Halına görə maddələrin qruplaşdırılması. | Qaz, maye və bərk halda olan maddələrə misalların göstərilməsi, verilən nümunələrdən bərk və mayələrin fərqləndirilməsi. |
| 4-2.1.2. Bərk, maye və qazların müşahidə olunan xassələrini təsvir edir. | Bərklik (bərk maddələr üçün), axıcılıq (mayələr və qazlar üçün). | Suyun və maye yağın axıcılığının nümayiş olunması, axma sürətlərinin müqayisəsi, suyun buxarlandırılması və su buxarının ətrafa yayılmasının müşahidə olunması. |
| 4-2.1.3. Təbiətdə baş verən hal çevrilmələrini təsvir edir. | Ərimə, donma, buxarlanma, qızdırılma, soyudulma. | Buzun parçalarının əriməsinin, soyuducunun buzluğuna qoyulmuş suyun donmasının, günəş şüaları altında suyun |

| | | |
|--|---|--|
| | | buxarlanmasının müşahidə edilməsi. |
| 4-2.1.4. Maddələrin parametrlərini təcrübələrlə müəyyən edir. | Maddənin ölçülə bilən parametrləri: kütlə, həcm, temperatur və onların vahidləri. Tərəzi, ölçü qabları, termometr. | Bərk maddənin kütləsinin elektron tərəzidə ölçülməsi, mayenin həcmının ölçü qabları ilə müəyyən edilməsi, bərk maddənin və mayenin temperaturunun ölçülməsi. |
| Standart 4-2.2. Cisimlərin hərəkətini toxunma ilə və toxunma olmadan baş verən təsirlərə görə izah edir. | | |
| 4-2.2.1. Qüvvənin növlərini fərqləndirir. | Cazibə qüvvəsi, sürtünmə qüvvəsi, suyun itələmə qüvvəsi (Arximed qüvvəsi termini istifadə edilmədən), maqnit qüvvəsi. | Yerə düşən əşya, döşəmədə sürüşdürülən masa, suda üzən top. Maqnitlər arasında itələmə və cəzb etmə qüvvələrinin nümayişi. |
| 4-2.2.2. Toxunma ilə və toxunma olmadan təsir edən qüvvələri fərqləndirir. | Toxunma ilə təsir edən qüvvələr (itələmə, dartma, sürtünmə, arximed). Toxunma olmadan təsir edən qüvvələr (cazibə, maqnit). | Maqnitlər arasında qarşılıqlı təsirin toxunma olmadan baş verməsinə dair fəaliyyət. Sürtünmə qüvvəsinin toxunma ilə təsir edən qüvvə olmasına dair fəaliyyət. |
| 4-2.2.3. Qüvvəni ölçür. | Qüvvənin vahidi (N). Dinamometr. | Cismə təsir edən dartma və cazibə qüvvələrinin dinamometrlə ölçülməsi. |
| 4-2.2.4. Sürtünmə qüvvəsinin praktikada tətbiqinə dair nümunələr göstərir. | Sürtünmə qüvvəsi. Sürüşkən səthlər. Girintili-çixıntılı səthlər. | Taxta və şüşə səthlərə qum və yağ əlavə edərək sürtünmə qüvvəsinin artmasının və azalmasının müşahidəsi. Döşəmə nümunəsində sürtünmənin az və ya çox olmasının təsirinin müzakirəsi. |
| Standart 4-2.3. Üfün cəhətlərini təyin edir, qlobus və xəritədən istifadə edərək coğrafi obyektlərin yerini müəyyən edir. | | |
| 4-2.3.1. Üfün əsas cəhətlərini tanıyır. | Üfün şimal, cənub, şərq və qərb istiqamətləri. | Lövhdə və ya yerdə dörd istiqamət çəkib istiqamətlərə tərəf düzgün adlarla (şimal, cənub, şərq, qərb) addımlamaq. Günəşin çıxma istiqamətini müşahidə etməklə məktəbdə üfün cəhətlərinin təyin edilməsi. |

| | | |
|---|--|--|
| 4-2.3.2. Qlobus və xəritənin xüsusiyyətlərini sadalayır. | Qlobus və xəritə. Onların fərqləri. | Qlobus və xəritənin yan-yanı qoyaraq fərqləndirilməsi. Qlobus və xəritədəki rənglərin funksiyasının izahı. |
| 4-2.3.3. Yer səthindəki böyük əraziyə malik quru və su obyektlərini sadalayır. | Qitələr və okeanlar (6 qitə, 4 okean). | Qlobus və xəritə üzərində iş. |
| 4-2.3.4. Əsas coğrafi obyektləri qlobus və xəritədə göstərir. | Müxtəlif qitələrdə yerləşən dağ, düzənlik və böyük əraziyə malik ölkələr (məsələn, Asiya qitəsindən Rusiya və Çin, Amerika qitəsindən ABŞ və Kanada). Azərbaycanın yerləşdiyi qitə qlobus və xəritədə. | Xəritə və qlobusla iş. |
| Məzmun xətti 3: Sağlamlıq və təhlükəsizlik | | |
| Standart 4-3.1. Məişətdə və gündəlik fəaliyyətdə həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | | |
| 4-3.1.1. Elektron cihazlardan istifadə zamanı təhlükəsizlik qaydalarına əməl edir. | İKT vasitələrindən istifadə edərək informasiya axtarmaq və toplamaq (6+,7+). | |
| 4-3.1.2. Nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | Gəmi və təyyarədə göyərən kənarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkçədən və təhlükəsizlik kəmərinə istifadə, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə. | Videomaterial və posterlərin təqdim edilməsi, rollu oyunların qurulması. |
| 4-3.1.3. Piyada və sənişin məsuliyyəti barədə fikirlərini ifadə edir. | “Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 41-ci və 56-cı maddələrinin müvafiq hissələri (sənişinlərə aid olan hissə). | Polis əməkdaşı dəvət olunaraq şagirdlərlə dialoqun təşkili. |
| Standart 4-3.2. Fövqəladə hadisələr zamanı həyat və sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir. | | |

| | | |
|---|---|---|
| 4-3.2.1. Məktəb, ticarət binalarının qəza çıxışları haqqında məlumat verir. | Qəza çıxışı, təxliyə planı. | Müvafiq əməkdaşın iştirakı ilə praktiki fəaliyyət. Rollu oyunlar. Əleyhqazın, respiratorun, yanğınsöndürmə balonunun, suyun və qumun əyani olaraq göstərilməsi. |
| 4-3.2.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrini təsvir edir. | Əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu, su, qum. | |
| Məzmun xətti 4: İnsan və cəmiyyət | | |
| Standart 4-4.1. İnsanın sosial varlıq olduğunu başa düşür. | | |
| 4-4.1.1. Şəxsiyyətin formalaşmasında kollektivin və ailənin rolunu izah edir. | Şəxsiyyət, kollektiv, ailə anlayışları. | |
| 4-4.1.2. Sosial qrupları xarakterizə edən əlamətləri izah edir. | Peşələrin (tibb işçiləri, mühəndislər, təhsil işçiləri, hüquq mühafizəçiləri, hərbiçilər) xüsusiyyətləri. | Peşələr haqqında müzakirələrin təşkili, peşələrə aid rollu oyunlar. |
| Standart 4-4.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir. | | |
| 4-4.2.1. Ailə büdcəsi anlayışını izah edir. | Şəxsi büdcə və ailə büdcəsi. | Ailə büdcəsində gəlir və xərc hesablamaları |
| 4-4.2.2. Gəlir, xərc və qazanc anlayışlarını izah edir. | $Qazanc = Gəlir - Xərc$. | Sadə biznes layihəsinin planlaşdırılması |
| Standart 4-4.3. Dövlətçilik barədə biliklərini nümayiş etdirir. | | |
| 4-4.3.1. Azərbaycan dövlətçiliyinin əlamətdar günləri haqqında fikirlərini ifadə edir. | 18 Oktyabr Müstəqilliyin Bərpası Günü, Konstitusiyaya Günü. | Mövzuya dair bilik yarışlarının keçirilməsi. |
| 4-4.3.2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını dövlətin əsas qanunu kimi şərh edir. | Konstitusiyaya anlayışı. | |
| Standart 4-4.4. Hüquqi biliklərə malik olduğunu nümayiş etdirir. | | |
| 4-4.4.1. İstehlakçı hüquqları haqqında məlumatlı olduğunu nümayiş etdirir. | İstehlakçı hüquqları haqqında qanunun 3-cü maddəsi. | |

| | | |
|---|--|---------------|
| 4-4.4.2. Sosial normaları və inzibati qaydaları fərqləndirir. | Sosial normalar - insanların öz ehtiyaclarına əsasən yaratdığı qaydalar, məs: sinifdə, məktəbdə, yeməxanada, kitabxanada və s. yerlərdə davranış qaydaları. İnzibati qaydalar - dövlət tərəfindən müəyyən edilən, icrası məcburi olan normativlər. Məs: yol hərəkəti qaydaları, texniki təhlükəsizlik qaydaları, yanğın təhlükəsizliyi qaydaları, ətraf mühitin mühafizəsi qaydaları və s. | Rollu oyunlar |
| Standart 4-4.5. Ünsiyyət mədəniyyətinə riayət edir. | | |
| 4-4.5.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasında adət-ənənələrin və sosial normaların rolunu izah edir. | Böyüyə, yaşlılara hörmət, kiçiyə qayğı, ehtiyacı olana yardım. | Rollu oyunlar |
| Standart 4-4.6. Mədəni müxtəlifliyə hörmət edir. | | |
| 4-4.6.1. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır. | Məhəmməd peyğəmbər, İsa peyğəmbər, Musa peyğəmbər, Quran, İncil, Tövrat haqqında ümumi məlumat. | |
| 4-4.6.2. Dinlərin təbliğ etdiyi ortağ dəyərləri şərh edir. | Dürüst olmaq, yalan danışmamaq, başqalarına pislik etməmək, mərhəmətli olmaq. | |

“Həyat bilgisi” fənninin xarakterinə uyğun təlim strategiyaları

Təhsilalanların kurikulumda nəzərdə tutulan bilik və bacarıqlara yiyələnmələrinə, milli və mənəvi dəyərlərə sahib vətəndaş kimi formalaşmalarına, XXI əsr bacarıqlarını mənimsəmiş bir fərd kimi yetişmələrinə şərait yaratmaq tədrisin təşkilinin vacib istiqamətidir. Pedaqoji proses öyrədici, tərbiyəedici və inkişafetdirici xarakter daşmalıdır. Bu tələb şagirdin fiziki inkişafını, onun mənəviyyatının formalaşmasını, fənnin məzmun standartlarının reallaşmasını, düzgün forma, üsul və fəaliyyətlərin, müvafiq qiymətləndirmə vasitələrinin seçilməsini ehtiva edir.

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisində istifadə olunan əhəmiyyətli yanaşmalardan biri sorğu əsaslı (bu yanaşmanı tədqiqat əsaslı yanaşma da adlandırırlar) öyrənmədir. Bu yanaşma şagirdlərə mövzuları, hadisə və prosesləri tədqiq etmək, anlayışları araşdırmaq, oxşarlıqları və fərqləri müəyyən etmək, təhlil etmək, nəticə çıxarmaq və qiymətləndirmək imkanı verir. Şagirdlərin araşdırmalarda fəal şəkildə iştirakı gələcəkdə elmi tədqiqatlar aparmaq bacarıqlarına yiyələnməsi ilə nəticələnir.

Sorğu əsaslı tədris prosesi zamanı verilən tapşırıqlar şagirdlərin biliklərində olan boşluqları meydana çıxarır. Şagirdlər məntiqi mülahizələrində, o cümlədən ətrafdakı hadisələri izah etmək üçün lazım olan biliklərində mövcud boşluqları gördükdə bunu öyrənmək ehtiyacı hiss edir, suallar verir və proseslərin səbəbini bilməyə həvəs göstərirlər. Sorğu əsaslı təlim zamanı müəllimlər fasilitator, şagirdlər isə tədqiqatçı olurlar. Öyrənmə zamanı müasir konstruktivist yanaşmaya əsasən anlayışlar fəal təlim metodları ilə mənimsənilir. Belə ki, şagird müəllimin təlimatı ilə qrup müzakirələrində, təcrübələrdə və rollu oyunlarda fəal iştirak edir. Təlim prosesində öyrədiləcək anlayışlar bir-biri ilə əlaqəli şəkildə verilir. Tədris prosesini bu formada təşkil etməklə şagirdlərdə aşağıdakı səriştələrin formalaşması hədəflənir:

Məsuliyyət hissi– Şagirdlərə özlərinə və birlikdə tədqiqat apardıqları qrup üzvlərinə qarşı məsuliyyətli olmaları, öyrəndikləri elmin digər insanlara və ətraf mühitə necə təsir etdiyini başa düşmələri, elmin müasir dünyada oynadığı rolu qiymətləndirmələri aşılır.

Innovativlik – Yiyələndikləri bacarıqları, yeni anlayışları qarşıya çıxan çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün istifadə etmələri, ətrafda baş verən hadisələri öyrənərkən tənqidi yanaşmağı bacarmaları aşılır.

Özünəgüvən hissi – Yaşlarına uyğun sərbəst elmi araşdırma apara bilmələri, öz fikirləri haqqında təqdimat hazırlaya bilmələri və bu fikirləri müdafiə etməklə yanaşı, başqalarının fikirlərinə də hörmətlə yanaşmaları təbliğ edilir.

Daim həvəsli olmaq– Yeni elmi biliklər öyrənməyə həvəsli olmaları, daim elmi biliklərini dərinləşdirmək istəmələri, yeni ideyalara açıq olmaları, cəmiyyətdə konstruktiv rol almaq üçün əldə etdikləri biliklərdən istifadə etməyi bacarmaları dəstəklənir.

Reflektivlik – Öz biliklərini təkrar nəzərdən keçirərək yeni kəşflərə yönəlmələri, araşdırmaları sərbəst aparmaq üçün yeni bacarıqlar əldə etməyə çalışmaları təbliğ edilir.

Müəllimlər şagirdlərin problem həlletmə və tənqidi düşüncə bacarıqlarını təkmilləşdirmək üçün onlara dəstək olurlar. Seçilmiş fəaliyyətlər və tapşırıqlar şagirdlərdən əsas anlayışların qavranılması üçün tədqiqat aparmaq bacarığını istifadə etməyi tələb edir, həmçinin şagirdlərdə analitik təfəkkür və tənqidi təfəkkürün inkişafına kömək edir. Müəllimlər şagirdlərin maraq dairəsini genişləndirməklə yanaşı, fənni ətrafda baş verən hadisələrlə əlaqələndirir, bu hadisələrin gündəlik

həyatda tətbiqlərini izah edirlər. Onlar şagirdləri öyrəndikləri elmi faktlardan və aparılmış elmi araşdırmaların nəticələrindən kənara çıxmağa təşviq edir və şagirdlərdə təhlil qabiliyyətini inkişaf etdirirlər. Birbaşa cavabları demək əvəzinə şagirdləri düzgün cavab tapmaq üçün istiqamətləndirirlər.

Müəllim:

- şagirdlərin gündəlik həyatda, cəmiyyətdə və ətraf mühitdə baş verən hadisələr haqqında sual verməsi üçün şərait yaradır;
- şagirdlərə məlumat toplamaqda və bu məlumatı istifadə etməkdə dəstək olur;
- toplanmış məlumatlara əsasən şagirdləri izahat verməyə və öyrəndiklərini bir-birilə əlaqələndirməyə təşviq edir;
- şagirdləri öyrəndikləri anlayışları tətbiq etməyə və bu zaman qarşılaşdıqları çətinliklərə həll yolları tapmağa təşviq edir;
- öyrənmənin baş verib-vermədiyini təyin etmək üçün qiymətləndirmə aparır, müşahidə edilən boşluqları aradan qaldırmaq üçün ətraflı rəy bildirir.

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisində tövsiyə olunan ən uğurlu modellərdən biri 5E tədris modelidir.

Maraqoyatma (Engage) - bu mərhələdə şagirdlərə tanış olan bir situasiyadan istifadə edərək suallar verilir və onlar müzakirəyə dəvət olunurlar.

Araşdırma (Explore) – bu mərhələdə şagirdlər fəaliyyətlərdə iştirak edir, nəticələri müzakirə edir və konkret nəticələrdən daha ümumi anlayışa keçid üçün hazırlıqlı olurlar.

İzahetmə (Explain) – bu mərhələdə müəllim şagirdlərin araşdırma mərhələsində öyrəndiklərini sintez edib ümumiləşdirir, təlim nəticələrində nəzərdə tutulan anlayışları birbaşa təqdim edir.

Möhkəmləndirmə (Elaborate) - əvvəlki mərhələnin davamı olaraq möhkəmləndirmə mərhələsində müəllim yeni misallar, nümunələr təqdim edir və anlayışın tətbiq olunduğu əhatə dairəsini genişləndirir.

Qiymətləndirmə (Evaluate) – sonuncu mərhələdə “Biliklərin yoxlanılması” başlığı altında verilmiş sual və tapşırıqların köməyiylə şagirdlərin məzmunu mənimsəmə səviyyələri ölçülür.

“Həyat bilgisi” fənninin tədrisi zamanı tətbiqi mümkün olan üsullar vardır ki, bu üsullar aşağıdakılardır:

- *Beyin həmləsi* və ya “əqli hücum” motivasiya mərhələsində, tədqiqat işinin müzakirəsində, dərsin ümumiləşdirmə mərhələsində çox istifadə olunur.
- *BİBÖ* (Bilirəm / İstəyirəm bilim / Öyrəndim) –şagirdin əvvəlki bilik və təcrübələri ilə yeni biliklər arasında əlaqə yaratmaq, həmçinin şagirdin düşünməsini təmin etmək və yeni bilikləri bunların üzərində qurmağa xidmət edir.
- *Müzakirə* müstəqil layihələrin işlənməsi zamanı əskikliklərin araşdırılmasına və aradan qaldırılmasına imkan verir.
- *Diskussiya.* Bəzi hipotezlərin, nəzəriyyələrin dəyirmi masa arxasında diskussiyası şagirdlərdə təhlil etmək bacarığını yüksəldir.
- *Debatın* müxtəlif nəzəriyyələrin araşdırılması zamanı istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

- Eyler-Venn diaqramı – bütün fənlərdə olduğu kimi “Həyat bilgisi” fənnində də çox tətbiq olunan üsuldur. Fərqli və oxşar xüsusiyyətləri araşdırmaq mənimsənilməni yüksəldir, eyni zamanda məntiqi və tənqidi təfəkkürü gücləndirir.
- Klaster üsulundan dərslərin maraqlandırma mərhələsində, həmçinin ümumiləşdirici dərslərdə çox istifadə edilir. Verilmiş əsas anlayışa aid şagirdlər bacarıqları qədər söz tapmağa və ideyalar arasındakı əlaqələr barədə düşünməyə istiqamətləndirilir. Bu zaman şagirdlər mövzuya dair açıq və sərbəst düşünməyə sövq edilir.
- Şəkillər, sxemlər və qrafiklər üzərində iş. Biliklərin bacarığa çevrilməsində şəkillər üzərində iş, fikirlərin sxemlərdə izah edilməsi və ya qrafik formada ifadə olunması daha məqsədəuyğundur. Bütün bunlar şagirdlərdə yaradıcı təfəkkürün inkişafına yardım edir, prosesləri daha aydın və konkret anlamağa imkan verir.

Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya

Müasir dünyada baş verən elmi, texnoloji, sosial, mədəni dəyişikliklər dünyanı və özünü dərk edə bilmək üçün hərtərəfli düşünmə qabiliyyətinin əhəmiyyətini xeyli artırır. Bu isə öz növbəsində aydın və yaradıcı təfəkkürə, geniş dünyagörüşünə sahib şəxsiyyətin formalaşdırılmasına ehtiyac yaradır. Beləliklə, formal təhsildə öyrənilən fənlərin və onların əhatə etdiyi mövzuların əlaqəli-inteqrativ şəkildə tədris olunması aktuallaşır. Təlimdə inteqrasiya şagirdlərin bilik səviyyəsini genişləndirir və dərinləşdirir, şagirdlərdə sərbəst fikirləşmə, öz təcrübəsinə istinad etmə, nəticə çıxarma bacarığı, təşəbbüskarlıq keyfiyyətləri formalaşdırır və inkişaf etdirir.

“Həyat bilgisi” fənninin həm sosial, həm də təbiət elmlərini əhatə etdiyini nəzərə alsaq, inteqrasiyanın vacibliyi danılmazdır.

Bu baxımdan “Həyat bilgisi” fənni kurikulumunda canlılarda struktur və proseslər, ətraf mühit, sağlamlıq və təhlükəsizlik, insan və cəmiyyət haqqında bilik və bacarıqların həm fəndaxili, həm də fənlərarası inteqrativ şərhə diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

“Həyat bilgisi” fənninin təlimində inteqrasiya iki istiqamətdə həyata keçirilir:

- Fəndaxili inteqrasiya
- Fənlərarası inteqrasiya

Fəndaxili inteqrasiya “Həyat bilgisi” fənni üzrə müxtəlif məzmun xətlərinin və tədrisin müxtəlif mərhələsində qazanılmış bilik və bacarıqların əlaqələndirilməsini nəzərdə tutur, üfüqi və şaquli olmaqla iki istiqamətdə həyata keçirilə bilər.

Üfüqi inteqrasiya eyni tədris ilində mövzu daxilində müxtəlif məzmun xətləri və standartlarının əlaqəsidir.

Şaquli inteqrasiya isə eyni məzmun xəttinin standartlarının siniflər üzrə əlaqəsini əhatə edir və bəzən siniflərarası inteqrasiya da adlanır. Hər sinifdə əvvəlki mərhələdə verilən biliklərin genişləndirilməsi və dərinləşdirilməsi ilə “spiralvari” prinsipə əməl edilir.

Bu yanaşma bütün siniflər üzrə məzmun xətləri üçün gözlənilmişdir. Sinifdən-sinfə tədrisən dərinləşən və genişlənən məzmun xətləri arasında varisliyin təmin olunması, eləcə də fənn üzrə məzmun xətlərini əlaqələndirmək, müvafiq məzmun standartlarının müəyyən tədris vahidlərində ifadə olunmasını təmin etmək tədrisin keyfiyyətini yüksəldir.

Fənlərarası inteqrasiya “Həyat bilgisi” fənninin tədrisində zəruri məzmunun mənimsənilməsində digər fənlərin (Azərbaycan dili, riyaziyyat, texnologiya və s.) əhatə etdiyi ortaq anlayış, bilik və bacarıqların istifadəsinə imkan verir.

“Həyat bilgisi” fənninin sosial və təbiət elmləri istiqamətli olması müəllimə təlim prosesində fənlər və mövzular arasındakı əlaqələri asanlıqla izləməyə, ümumi cəhətlər tapmağa imkan yaradır.

“Həyat bilgisi” fənnində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi vasitələri və meyarları

Qiymətləndirmə şagird nailiyyətlərinin ölçülməsi olub fənn kurikulumunda nəzərdə tutulan təlim nəticələrinin mənimsənilmə dərəcəsini əks etdirir. Bu, tədris fəaliyyətinin zəruri və ayrılmaz hissəsidir, ardıcıl və sistemli xarakter daşıyır. Qiymətləndirmənin əsas funksiyası öyrənməni təşviq etmək və şagirdlərin inkişafını izləməkdir.

“Həyat bilgisi” fənni üzrə qiymətləndirmələr şagirdlərin aşağıdakı bacarıqlarını ölçmək və ya izləmək məqsədi daşıyır:

- hadisələri və prosesləri izah etmək;
- problemləri həll etmək üçün bilgiləri, anlayışları və prinsipləri tətbiq etmək;
- fərziyyələri formalaşdırmaq;
- praktiki bacarıqlar nümayiş etdirmək;
- verilənləri müxtəlif formalarda, məsələn, cədvəllər, qrafiklər, diaqramlar, sxemlər, illustrasiyalar şəklində təqdim etmək;
- diaqramlar, fotoşəkillər, sxemlər və qrafik şəklində verilən həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət məlumatlarını təhlil və şərh etmək;
- öyrəndiklərini tətbiq etmək;
- etik, əxlaqi, sosial, iqtisadi və texnoloji məlumatları təhlil və şərh etmək;
- fərdə, cəmiyyətə və ətraf mühitə təsir edən məsələlərlə bağlı təkliflər vermək və mühakimə yürütmək.

“Həyat bilgisi” fənnində bilik və bacarıqların aşağıdakı əsas qiymətləndirmə növləri ayırılır:

- *Diaqnostik* qiymətləndirmə tədris ilinin əvvəlində və ya hər bir bölmənin əvvəlində şagirdlərin bilik və bacarıqlarının, eləcə də maraq və motivasiyasının ilkin qiymətləndirilməsi məqsədilə həyata keçirilir. Eyni zamanda müəllimlərə tədrisə başlamazdan əvvəl fənn üzrə şagirdlərin cari biliklərini, onların bacarıq və qabiliyyətlərini müəyyən etməyə və yanlış təsəvvürləri aradan qaldırmağa kömək edir.

Diaqnostik qiymətləndirmədə istifadə olunan metod və vasitələr

| | |
|-------------|---|
| Söhbət | Canlı nədir? Canlıların əsas xüsusiyyətləri hansıdır? |
| Müşahidə | Dərs zamanı hər hansı bir məsələ barədə öz şəxsi fikrini, təsəvvürlərini, fərziyyələrini, proqnozlarını və s. bildirir. |
| Müsahibə | Fikri anlamaq və ifadə etmək bacarığının yoxlanılması. |
| Tapşırıqlar | Şagirdlərə verilmiş hər hansı bir sualın yazılı cavabının tələb olunması, kompüterdə yerinə yetirilməsi, təqdimatların hazırlanması və s. |

- *Formativ* qiymətləndirmə şagirdlərin “Həyat bilgisi” fənn kurikulumunda müəyyən edilmiş təlim nəticələrinin mənimsənilməsinə yönəldilmiş fəaliyyətinə nəzarət etmək, bu prosesdə qarşıya çıxan çətinlikləri müəyyən etmək və aradan qaldırmaq məqsədilə həyata keçirilir. Eyni zamanda tədris prosesi zamanı nailiyyətin (və ya geriləmələrin) izlənilməsinə dair əks əlaqə və məlumat təqdim etməyə kömək edir.

Formativ qiymətləndirmədə istifadə olunan metod və vasitələr

| Metodlar | Vasitələr |
|--|---|
| Müşahidə | Müşahidə vərəqləri |
| Şifahi sual-cavab | Şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi |
| Tapşırıqvermə | Çalışmalar, qapalı və açıq testlər |
| Validəymlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq | Söhbət, sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq) |
| Layihə | Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli |
| Şifahi və yazılı təqdimat | Meyar cədvəli |
| Özünüqiymətləndirmə | Özünüqiymətləndirmə vərəqləri |

- *Summativ* qiymətləndirmə “Həyat bilgisi” fənn kurikulumunda təsbit edilmiş təlim nəticələrinin mənimsənilməsində şagird nailiyyətlərini müəyyən etmək məqsədilə aparılır. Eyni zamanda tədris başa çatdıqdan sonra şagirdlərin mənimsədiklərini tətbiq etmə qabiliyyətinə nə dərəcədə malik olduqlarını aşkara çıxarmağa kömək edir.

Summativ qiymətləndirmədə istifadə olunan metod və vasitələr

| Metodlar | Vasitələr |
|--------------------------|---|
| Yoxlama yazı | Yoxlama yazı işləri üzrə qeydiyyat vərəqi |
| Layihə | Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən edilmiş meyar cədvəli |
| Şifahi sorğu | Şifahi sorğu üzrə qeydiyyat vərəqi |
| Tapşırıqvermə | Çalışmalar, qapalı və açıq testlər, laboratoriya işləri |
| Yaradıcılıq və əl işləri | Müvafiq rəsmlər, sxemlər, hazırlanmış məmulatlar, digər əl işləri |

“Həyat bilgisi” fənninə dair təlim materiallarının planlaşdırılması üzrə metodiki tövsiyələr

Planlaşdırma əsas məqsədləri müəyyənləşdirmək və onlara nail olmaq üçün müəllimlərin fəaliyyət istiqamətidir. İllik planlaşdırmada tədris vahidinin nə zaman və hansı ardıcılıqla tədris ediləcəyi göstərilir. Eyni zamanda hər fəsilə ayrılacaq vaxt qeyd edilir. Fənnin planlaşdırılması ardıcılığı aşağıdakı kimidir:

1. Tədris ediləcək tədris vahidlərinə uyğun məzmun standartlarını müəyyən etmək;

2. Hər tədris vahidi üçün tədris planına əsasən vaxt bölgüsü aparmaq (Tədris vahidləri üçün vaxt bölgüsünü müəyyənləşdirərkən fənn üzrə illik dərslər saatlarının ümumi sayı hesablanır. Hər tədris vahidinin əhəmiyyəti və mürəkkəbliyi baxımından vaxt müəyyən edilir.)

3. Sınıfın səviyyəsini və maraqlarını nəzərə almaq.

İllik plan tərtib edilərkən dərslər ilinin həftələri, tədris ilində baş verəcək mühüm hadisələr (tarixi günlər) nəzərə alınır. Hər tədris vahidi və mövzu vasitəsilə reallaşdırılacaq məzmun standartları (altstandartlar) seçilir, istifadə olunacaq mənbələr (resurslar) müəyyən edilir, hər mövzu üçün ayrılmış vaxt qeyd olunur.

İllik planlaşdırma əsasında müəllim fərdi olaraq gündəlik (cari) dərslər planlaşdırması tərtib edir. Bunun üçün müəllim dərslərin bütün mərhələlərini aydın təsəvvür etməli və aşağıdakı sualların cavablarını özü üçün konkretləşdirməlidir:

- Nə öyrəniləcək?
- Necə öyrəniləcək?
- Hansı şəraitdə öyrəniləcək?
- Nəticələr necə qiymətləndiriləcək?

Dərslər planlaşdırılarkən mövzu ətrafında hansı altstandartların reallaşdırılması müəyyənləşdirilməli, ona (onlara) uyğun təlim məqsədi (təlim məqsədləri), müvafiq metod və vasitələr seçilməlidir.

Dərslər planında aşağıdakıların nəzərə alınması didaktik cəhətdən əhəmiyyətli hesab edilir.

1. Mövzuda reallaşdırılacaq altstandartı konkretləşdirmək;
2. Dərslərin məqsədini (məqsədlərini) müəyyən etmək;
3. İş üsulları və formalarını seçmək;
4. Məlumat mənbələrini, dərslər üçün lazım olan resursları (təchizatı) müəyyən etmək;
5. Tapşırıqlar və müzakirə üçün suallar hazırlamaq, qiymətləndirmə vasitələri hazırlamaq;
6. Dərslərin hər mərhələsinə sərf olunacaq vaxtı müəyyənləşdirmək.

Cari plan nümunəsi:

Mövzu: Fəsillər bizə necə təsir edir.

Altstandart: 1-2.4.4. Müxtəlif hava şəraitlərinə uyğun geyimləri müəyyən edir.

Dərslərin məqsədi: Şagird hava şəraitinə uyğun geyinməyin əhəmiyyətini anlayır.

Köməkçi vasitələr: Rəngli karandaşlar, flomaster, müxtəlif fəsilləri əks etdirən şəkillər, ağ-qara formatda yarpaqsız ağac təsviri olan vərəqlər, fəsillərə uyğun geyim şəkilləri, kağızdan kəsilmiş ulduzlar.

Dərsin mərhələləri və görülməli işlər (Bu dərs 5E tədris modeli əsasında qurulmuşdur):

1. Maraqlatma (motivasiya, cəlbətmə):

- Bu gün bayırda hava necədir?
- Dərse gələndə necə geyinmisiniz?

“Nə səhvdir?” oyunu

2. Araşdırma (fəaliyyət, tədqiqat): 4 komandada “Rənglə və uyğunlaşdır” oyunu.

3. İzahetmə (öyrənmə). Dərslərdəki informativ mətnin təqdimatı və müzakirəsi. Metodik vəsaitdə tövsiyə edilən videoçarxların nümayişi və müzakirəsi.

4. Möhkəmləndirmə (tapşırıq): Dərslərdəki 1-3 nömrəli, iş dəftərindəki 1-5 nömrəli tapşırıqların fərdi qaydada yerinə yetirilməsinə nəzarət.

Zəif şagirdlərdən ilin fəsillərini yada salmaq və hər birinə aid xüsusiyyətləri sadalamaq xahiş edilir. Daha hazırlıqlı şagirdlər fəsillərin bir-birindən fərqli xüsusiyyətlərini sadalaya bilər.

5. Qiymətləndirmə (formativ qiymətləndirmə). Fəaliyyət, tapşırıqlar və sual-cavab əsasında şagirdlərin aşağıdakı müddəaları öyrənmə səviyyəsinə dair əks-əlaqə verilir:

- İlin fəsillərini sadalayır;
- Fəsillərə aid xüsusiyyətləri izah edir.
- İlin fəsillərinə uyğun geyim növlərini seçir və izah edir.